

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

FOR TX

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 341 610

AGOSTON

A magánjog módszere

1903

HD

HUN
910
AGO

HARVARD
LAW
LIBRARY

HUNGARY
1914

* A MAGÁNJOG^e
MÓDSZERE

IRTA

Dr. ÁGOSTON, PÉTER
NAGYVÁRADI KIR. JOGAKAD. TANÁR

(Különlenyomat a Jogtudományi Közlöny 1903. évfolyamából.)

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST

1903

6/23/0,22

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

I.

A jog módszerének kérdését az újabb időben igen kevesen bolygatják. A német jogászok rendszeres munkáinak deductiv módszerét hazájukon kívül is még oly csalhatatlanul helyesnek tekintik, hogy a módszer kérdésének felvetése nálunk, hol mindig csak a német tudomány után indulunk, még alig egyéb, mint pusztában elhangzó kiáltás. Nem először történik ugyan, hogy e kérdést előkelő tudós felveti, így *Zsögöd*: «Fejezetek kötelmi jogunk köréből» című műve a magánjog módszerének új utat jelöl, s ennek daczára a munkát e szempontból senki tanulmány tárgyává nem tette. Ugyancsak *Zsögöd-Grosschmid*: Magánjogi előadások című műve első füzetében kifejezetten is felvetette e kérdést, majd *Schwarz Gusztáv* a *Jogt. Közl.* 1902. évf. 51. számában szólott egész általában s inkább közvetve¹ e kérdésről s ugyanő ugyane lapok 1903-iki évfolyamának 47. számában.

Ez előkelő oldalról történt kezdeményezés daczára a kérdéshez senki hozzá nem szólván, legyen szabad nékem erre vonatkozó szerény véleményemet annál is inkább előadnom, mivel a módszer kérdésén dől el a jogi szakoktatás egy jelentékeny részének, a magánjogi résznek sikeres szabályozása.

A módszer kérdésének megoldása minden tudományban egyike a legnehezebbeknek, mert magának a módszer feltétlen helyességének a megállapítása lehetetlen. De a módszer abstract helyességének a megállapítása nem is szükséges. A módszer az igazságra vezető ut, ahhoz, hogy ennek

¹ Azért közvetve, mert jöllehet a rendszer a módszertől függ, a helyes rendszer nem jelent mindig helyes módszert s a helyes módszer még kevésbbé helyes rendszert.

az utnak helyességét eldönthessük, magát a célt kell szem előtt tartani. A felvetett kérdésre való tekintettel csakis a tudományos módszer érdekel, mely alatt azon szellemi eszközök összességét értjük, melyekkel ismereteinket szerezzük, rendezzük, szabatosítjuk, vagyis tudományt alkotunk.¹ A módszernek tehát észszerűnek, következetesnek, állandónak s helyesnek kell lennie.

Azon feladatánál fogva, hogy az ismeret szabatosítására is szolgál, kell hogy az ismeretek ellenőrzésére is alkalmas legyen.² E feladata annál kisebb, minél egyszerűbb a szerzett ismeret,³ de annál nagyobb, minél bonyolódottabb a tudomány, hol a ma még igaznak vélt tanítást holnap mint téveset elvetjük: a módszer ellenőrző feladata a tudománynak alapja. Olyan e működés, mint mikor az építő az anyagot beépítés előtt megvizsgálja s csak ha alkalmasnak találja, használja fel az építkezésre.

Rendszerint igen sok módszerről beszélnek, tulajdonképpen azonban csak kettő van: az *inductív* és a *deductív* módszer. Ezek létéről pedig nagyon könnyű meggyőződni, ha az emberi tudásgyűjtési módokat vizsgáljuk.⁴

Ismereteinket a körülöttünk történő események észlelése, vagy mások közlése útján szerezzük.⁵ Az ismeretszerzés természetes módja a tapasztalat, *ez butorozza be a szellemet*. A közlés útján szerzett ismeret az észleltekhöz képest mindig halvány.⁶

A szerzett ismereteket egymással összevetjük, összehasonlítjuk s felfedezett hasonlóságuk alapján csoportosítjuk,

¹ *Pulszky*: A jog- s állambölcsészet alaptanai. 17. l. — *Eszterházy*: A bölceleti jogtudomány kézikönyve I. k. 39. l.: •Módszer alatt azt a rendet értjük, melyet az észnek a maga működésében követnie kell, hogy az igazságot megismerhesse, tudományra szert tehessen.

² *Pulszky*: 17. l.

³ *Bachmann*: Logik 27. s 267. ll.

⁴ *Kant*: Logik 96. §.

⁵ Az oktatásban szintén e két módszert találjuk: az alsóbb fokon a *rávezetést* (észlelet), a felsőbb tanintézetekben a *közlést*. *Schmid*: Encyclopädie d. gesam. Erziehungs u. Unterrichtswesens II. k. 694. l.

⁶ Bármennyit olvastunk s hallottunk már Ausztráliáról, még sincs róla helyes fogalmunk.

hogy emlékeinkben könnyebben elhelyezhessük s hogy e csoportokra vonatkozólag szabályokat vonhassunk le. Ez utóbbi észtevékenység már tudományos jellegű s annál inkább az, mely a jelenségeket is kutatja. E kutatást a vele céljánál fogva összefüggő tevékenységgel az azonos jelenségekből szabályokra való következtetéssel együtt buvárkodásnak nevezük, melynek szintén a különlegesebből az általánosra, a tünevényből a törvényre való következtetés a módszere.¹ *Baco* szerint: «In hac philosophia leges deducuntur ex phenomenis et redduntur generales per inductionem».

Kétségtelen, hogy az így megállapított elvek a különös jelenségekre mindenestre állanak. Hogy lehetőleg minél általánosabb körre legyenek érvényesek, a magunk észlelését kiegészítjük a mások észleléseivel s ezeket is beállítván csoportjainkba, a levont elvek általánosabbak lehetnek, mint az egyedül a magunk észlelése alapján levont elvek.

Mások azonban nemcsak észleléseiket közlik velünk, hanem a maguk eszközölte észlelés alapján levont elveket is. Ez elveket a magunk tapasztalásain kell megvizsgálnunk s így az ismeretszerzés másik módja az okoskodás másik módjához is vezet: a *deductió*hoz. A velünk közölt elvet alkalmazzuk ismereteink egy csoportjára s ha helyesnek találjuk, ismét általánosabb elv megállapítására használjuk fel, míg a legáltalánosabb elvvel szemben már csak az abból vont szűkebb elvekre gyakoroljuk az ellenőrzést.²

Látjuk tehát, hogy az inductio és deductio egymás mellett való használása azok természetéből folyik. Egymást folyton kiegészítik s különbözőségük csak személyszerű.

Az az észtevékenység, mely az inductiv módszernél a szabályhoz, a deductivnál az egyes esetre vonatkozó szűkebb elvhez vezet: a *következtetés*. Ez észtevékenység természetesen

¹ *Kant*: U. o.

² Az inductiv módszer és a deductiv azonban egyaránt tökéletlen is. Ezt a legegyszerűbb esettel is be lehet bizonyítani. *Minden ember halandó*. E tételhez inductio útján is csak az által juthatunk, ha minden emberen bekövetkezett, — de a deductiv tétel feltétlen valóságáról szintén csak akkor győződhetünk meg, ha mindenkin bekövetkezett.

csak azért lehetséges, mert *Taine* szerint a tényeket a *szükségesség láncza* köti össze.¹

A jelenségekből vonható következtetés az azonosságon kívül a hasonlóságból is vonható. Ezt teszik különösen a deductiv módszer egy alfaja, a *matematikai* módszer s kisebb mértékben az inductio alfaja, a *történeti* módszer.

Miután a matematikai módszer a maga elveit a matematikai fogalmakkal való összehasonlítás által akarja megállapítani, rendkívüli nehézségekre bukkan, mert a számok és eszményi fogalmak nem azonos természetűek, s ha ezen felül a számtani műveletekhez hasonló műveleteket kísért meg, még kevésbé juthat helyes eredményre. Ez az oka annak, hogy e módszer mindez ideig nem számíthat elismerésre.

A történeti módszer sok gondot fordít szintén a hasonlóságokra, hanem éppen ebben nagy előnye van az előbb említett módszer felett, nevezetesen, hogy a hasonlóságokat a viszonyokban keresi, melyekből a jogintézmények születnek.

Ez a hasonlóság pedig talál az inductiv módszernél felhasználással. Ezért és mert az inductiv módszernél a különösről kell az általánosabb felé haladnunk, a történeti módszert, mely az egyszerűbb intézményeket vizsgálja, előbb megkönnyíti az egyszerűbb viszonyok ismerete.

Minden tudományban, de kivált a gyakorlati tudományokban két szellemi mozgás nyilvánul: az ismeretek folytonos kiterjesztése és folytonos összpontosítása. Az ismeretek körének bővülésével bővül az összefüggések ismerete is. A tudomány megállapítja azokat az elemeket, melyekre egy bizonyos kör jelenségei visszavezethetők s ez elemek viszonyát egymáshoz.²

¹ A következtetés *Taine* szerint az a művelet, melylyel a jelenségeket csoportosítjuk s a csoportot a további következtetés céljából azzal a tényvel vagy jelenséggel helyettesítjük, mely amazok *oka*. Az így nyert tényt a többivel ismét csoportba helyezve, azok közös okát állapítjuk meg. Ezt addig folytatjuk, míg olyan tényre nem akadunk, mely a többi mindnek oka. Ezeket az okokat összefoglalva, az okok pyramisát nyerjük.

² *Merkel*: Über d. Verhältniss d. Rechtsphilosophie zur positiven Rechtswissenschaft (Grünhut: Zeitschrift: I. k. 6 l.)

A jogintézmények kezdetleges alakjainak az azok alapját képezett kezdetleges viszonyokkal kapcsolatos megismerése a bonyolultabb viszonyok megértésére képesítenek. S mert sem a mai, sem a történeti általános viszonyokról nem lehet helyes fogalmunk, ha a részleteket nem ismerjük, kétségtelen, hogy az inductivitás a jogtörténelem tárgyalásánál is természetszerű módszer.

Másrésről az inductiv módszer a történelem felölelése nélkül nem lehet teljes, mert a történelmi jelenségek az általános elvek képzéséhez éppen úgy részjelenséget szolgáltatnak, mint a mai jelenségek egyes csoportjai. Az inductio végső célja ugyanis csak az lehet, hogy a legáltalánosabb szabályokhoz eljussunk. Azonban nemcsak azokhoz, melyeket az életviszonyok abstrahálása folytán helyesekként megismerünk, hanem azokhoz, melyek a konkrét életviszonyok között helyesek, vagy legalábbis érvényesek. A tétel jogra ható történeti hagyomány, az a nehézkesség, mely nemcsak a testek egymáshoz való viszonyában, hanem a szellemi életben is érvényesül, s mely sokszor akadály a változásnak, kell hogy teljes kihatásában ismert legyen.

Ezért a német jogi irodalomban történeti iskola néven ismert, sokszor történelemmel összekötött, de mindig deductiv módszert nem is lehet helyesként elfogadni.¹ Sőt határozottan helytelenítenünk kell az ezen iskolából kikerült munkákat, melyek a jogintézmények történetét ugyan előre bocsátják, de e mellett az érvényes jogintézményeket deductive tárgyalják.²

A joggal, de kivált a magánjoggal foglalkozónak mindig indukálnia kell, hogy szabályait megtalálja, s annál inkább meg kell ezt tennie ott, hol fogható, mindenki által feltétlenül elismert szabályok nincsenek. A kodexben összefoglalt jogszabályok inductiv tárgyalásának sincs akadály, ha a kodex a tudomány elveinek megfelelő rendszert kö-

¹ Magának ez iskola alapítójának *Savigny*-nak műve: *System d. heutigen Römischen Rechts* is a deductiv módszert követi.

² *Dernburg*: *Das Pfandrecht nach den Grundsätzen d. heutigen röm. Rechts.* — *Stobbe-Lehmann*: *Handbuch d. deutschen Privatrechts.* stb.

vet,¹ csakhogy ez nagyon ritka esetben fog megtörténni.² A legtöbb író s előadó az oly jogot, mely törvényben van összefoglalva, deductive tárgyalja, még pedig akár commentárt adva, akár rendszer köpenyébe burkolva. Ez az oka annak, hogy a jogalkalmazás ma már mesterséggé lett, még pedig úgy a kodifikált jogok mint a magánjogé. A különbség csak az, hogy a kodifikált jogoknál a gyakorlati jogász a törvényt és a felsőbbirósági határozatoknak alkalmas ítéletét, a magánjognál pedig csakis az utóbbit iparkodik találni. Ez az eredménye a helytelen tanításnak, s annak, hogy mi, akik büszkén valljuk magunkat jogásznemzetnek, nem voltunk képesek ez ideig nemcsak jogrendszert alkotni, hanem még arra sem, hogy az idegen átvett intézményeket a magunk szükségletéhez idomítani tudtuk volna.

Éppen ezért nagyon téves az a felfogás, hogy e kérdés nélkülöz minden gyakorlati szint, hogy minden gyakorlati előny nélkül szükölködik.³ Az általános elvek és tanok csak a jog minden körére kiterjedő vizsgálódás alapján fedezhetők fel, s érthetők meg.⁴ Mert: «mentül általánosabb valamely szabály, annál elvontabb, szintelenebb is szükségképen . . . a jogász előtt is nehezen érthető a művelt laikusnak pedig teljesen érthetetlen».⁵ Ez okból a magánjog anyagának miként való felépítése a legnehezebb kérdések egyike.

Olyan ez a vita, mintha azt a kérdést akarnók eldönteni, hogy egy házat sohasem látott szerencsént a ház teljes foglal-

¹ Ennek ellenkezőjére nézve *Fayer*: A magyar büntetőjog kézikönyve című művében tesz kísérletet, amennyiben deductio útján jut a törvény rendelkezéséhez.

² V. ö. *Schwarcz*: i. cz. *Jogt. Közl.* 1903. évf. 47. sz.

³ Erre nézve nem akarok egyedül a jogtanítás nagy jelentőségű kérdésére hivatkozni, hanem arra, hogy helyes módszerrel mily sok téves elvi kijelentés maradna el, mely a konkrét esetre helyes ugyan, de már egy másikra nem az. Elég a bírósági határozatokra egész általában utalni.

⁴ *Stahl*: i. m. II. kiad. I. k. XV. l. — *Trendelenburg*: *Naturrecht.* 1. l. — *Pulszky*: 17—30. l. — *Kuntz*. *Nemzetállam*: XV. l. — *Eszterházy*: 41. l.

⁵ A polgári törvénykönyv tervezetét szerkesztő bizottsági jegyzőkönyv I. f. 39. l.

mával mikép ismertessük meg. Felépítsünk előtte egy házat, vagy leromboljunk egyet?! Mert az bizonyos, hogy az alap, az összetétel módja, az anyag stb. ismerete nélkül a házról sem lehet kielégítő fogalmat adni.

Ugy mint a szerecsen a házzal, úgy vagyunk a tudománnyal is, csakhogy alig van olyan tudomány, melyhez teljesen szerecsenek volnánk, amely körülmény azonban a módszer eldöntésének kérdését semmiben se könnyíti.

Az inductiv módszer megkövetelte történeti ismeret közlése vezeti be nálunk is a jogtanulót, egy irányban tehát a helyes elv érvényesül, csakhogy ez elv sincs helyesen fogatosítva, annál kevésbbé van meg a folytatás.

II.

A magánjog tudománya gyakorlati tudomány. Ennél tehát nem lehet s nem is szabad eleve helyesekül elfogadni bizonyos tételeket, hanem minden tételt a tapasztalat szűrőjén át kell szűrni. Nem is lehet tehát helyes az a módszer, mely a jogintézmény fogalmából indul ki, s ebből vezeti le azokat az elveket, melyekre szüksége van. Annál helytelenebb e módszer, mivel a jogintézményeknek nincsen minden kétségen felül álló fogalma,¹ sem a tételes jog, de még kevésbbé a tudomány szerint.

A jog az emberek testi és szellemi tulajdonának, másodszorban külső, természeti tényezőknek szükségszerű következménye.² A körülmények változtával a jog is változik, csakhogy e változásra annyi tényező hat, hogy azokat mind nem ismerhetjük, és habár helyes az a felfogás, mely szerint hogyha talán ismernők is e tényezőket, annyira még sem juthatunk el ezek hatásainak kiszámításában, hogy azt mondhatnók, hogy ismervén a tényezőket, a valamely társadalomban egy bizonyos időszakban létező jogot is ismerjük.³ De ezzel szemben mégis

¹ *Schein* : Unsere Rechtsphilosophie u. Jurisprudenz 1. 1.

² *Pikler* : 115. 1.

³ *Pikler* : 116. 1.

áll az, hogy egyes kezdetleges állapotok majdnem minden népnél egyenlő jogintézményekre vezetnek.¹ A jogra ható tényezők ismerete tehát okvetlenül nagyon közel vezet a létező joghoz, mert hiszen az életviszonyok és körülmények fejlesztik ki a jognak azt a részét, melyet szokásjognak nevezünk. Ami viszont összefügg azzal, hogy a jognak gyakorlati célját a legtöbb ember ugyanegy módon iparkodik elérni.² De ha nem is jutunk a tényezők vizsgálatával inductive a tételes joghoz, ez nem ok arra, hogy az inductiót elvessük, mert, mint *Reiner* mondja, a jog nem a positiv jogszabályok foglalata s ha féretesszük a positiv jogszabályok rendszerét, azzal a jogászai tudás összesége még nincs félre téve.³

Sőt a jogtudomány feladata nem is lehet egyedül az, hogy egyedül a tételes jogszabály megismeréséig vezessen, azon túl kell haladnia. A tudomány feladata a jogban is megtalálni az okok összefüggését, a logikát, ennek megsértését kimutatni s az ebből származható hiányokra rámutatni. E célból azonban oly biztos alapon kell állania, melyet semmi sem ingathat meg, éppen ezért a deductiv módszer itt nem is elégithetne ki.⁴

Ezzel szemben nem érvényesíthető az a körülmény, hogy a jogban a szabály a törvény, vagy a tételes jog által adva van. Mert a jogtudománynak a szabályalkotásra is meg kell tanítania, s ezzel kapcsolatban a tételes jog bírálata. A jogásznak, ha jogszabályt alkalmaz, mindig újra s újra el kell végeznie azt az észtevékéniséget, mely a jogszabály megalko-

¹ *Sir Henry Maine*: Village Communities in the Eastland West 103—175., 213. ll. — *Lánczy*: A faluközösség eredete. (Magyar Igazságügy 1880. évf.) — *Kohler*: Über die Methode d. Rechtsvergleichung. (Grünhut: Zeitschrift XXVIII. k. 275. l.)

² *Jhering*: Zweck im Recht 9. l.

³ *Jogt. Közl.* 1894. évf. 47. sz. A jogtörténelem és kutatás módszerei.

⁴ *Gerland*: Das Pfandrecht an eigener Sache (Grünhut: Zeitschrift XXV. k. 344. l.) szerint egyedül a logika a biztos ellenőre a jogszabályoknak. Habár a tételes megoldás, mely a logikába ütközik, még oly célszerűnek látszik is, ugy ez csak a megértés hiánya. Az egész élet ok és okozatokból áll. Legfőbb törvénye tehát a logika. Az igazságos és logikus megegyez.

tására vezetett. Aki ezt nem teszi, legfeljebb eltalálhatja az alkalmazandó szabályt, de ha ilyen nincs, a kérdéses esetet eldönteni képes soha sem lesz. Innen van a gyakorlati jogászok közt az a görcsös ragaszkodás egy-egy megtalált tételhez, eredjen az akár hazai, akár idegen törvényből. Legyen e szabály, akár élő jogé, akár rég elmúlt időké.¹

Azt kell a jogásznak megértenie, hogy a jog él, fejlődik, halad, esetleg visszaesik, de mindig a körülmények és a vele élőknél a történelmi hagyomány által befolyásolt felfogásából ered. Csak aki ezt megérti, fog letenni arról, hogy a fejlődés ellen gátakat emeljen.²

A jog ezen fejlődése a törvények hozatala által fokozatossá, hogy ne mondjam lépcsőzetessé van téve. Ezért a jogtudomány előtt mindig egy konkrét célnek kell lebegnie, ez a fokozatok elérése. Kétségtelen, hogy ezt csak az alkotott törvényekbe foglalt szabályoknak megértése által lehet elérni.

Ha már most inductiv történelmi uton jutunk e szabályokhoz, akkor kétségtelen, hogy azokat az olvasó, vagy tanuló feltétlenül megértette annyira, hogy szinte magának is írásba kell azokat foglalni tudni. Ez annál helyesebb, mivel azt mindenki elismeri, hogy az összes szabályokat megismertetni úgy sem lehet. A jogtanításnak nem a szabályközlés a célja, hanem annak a módnak az elsajátítása, hogyan jutunk a szabályokhoz, mert csak ez képesít azok alkalmazására.³ Erre annál is inkább szükség van, mert nincs, de nem is lehet sohasem oly törvény, mely minden esetre nézve foglaljon magában rendelkezést.⁴ A mikor pedig törvényt alkalmazni kell, azt mindig az esetből kiindulva kell tenni. A gyakorlat is az inductióra utal tehát.⁵

¹ *Gierke*: Deutsches Privatrecht (1895.) I. k. V. 1. — *Ofner*: Rechtstheoretische Bemerkungen. (Grünhut: Zeitschrift XXVI. k. 3. 1.)

² *Unger*: System d. öst. allg. Privatr. I. k. (IV. kiad.) 211. l. 24. §. — *V. ö. Beseler*: System d. deutschen Privatr. 36. l.

³ *Schwarz*: i. cz. — *Zsögöd-Grosschmid*: Mag. Előadások 2. f. 8. l.

⁴ *Schein*: 125. l. — *V. ö. Grósz*: Entwurf einer Rechtswicklung (1873.) 1., 1.

⁵ *Schütze*: Die Stellung d. Rechtsphilosophie zur positiven Rechtswissenschaft (Grünhut: Zeitschrift VI. k. 13. l.) ellenkező véleményen van.

Az inductiv módszernek ugyan mint *Jhering* mondja megvan az a nagy hátránya, hogy a kutató egy bizonyos pontra jutva hajlandó lesz megállapodni, s nem fog mindig elegendő széles tapasztalat alapján általános elveket megállapítani. Ebből azonban nem lehet arra következtetni, hogy a különös viszonyokból általános szabályokat fog levonni,¹ mert ez a veszély csak az egyes kutatóra forog fen. A jogot pedig az élet alkotja meg s ez annyi tapasztalatot nyújt, hogy azokon a pontokon, melyek egy-egy szabály levonására már alkalmasak, s melyek az egyes kutatóra nézve olyanok, mint a holt pontok, éppen úgy átsegít, mint a gép lendítő kereke. Másrésztől az általános elveket mégis csak így lehet megállapítani, mert hiszen azok is csak *inductio* által keletkezettek.

Az *inductio* nagy előnye továbbá, hogy a magánjog egy nagy feladatát, a *célszerűséget* kidomborítja. Minden magánjogi szabálynak megvan a célja s rendeltetése; hol lehetne ezt inkább kidomborítani, mint az inductiv tárgyalás közben? A magánjog megértéséhez, mondja *Schwarz*,² nem kellene a fogalmi schemák, melyeket a jogbölcsesek módján a magánjogászok is kifejtettek, nem kell logikai kerekdedség sem, mert *non ex regula ius summatur sed ex iure quod est regula fiat*.³

Mindezek daczára a *deductio* hasznát nem tagadjuk. Valamint a hegyre felkuszónak onnan le is kell tudnia jönni, úgy az elvek alkotásában részt vevőnek azokat alkalmaznia is kell tudni. E célból azonban felesleges, hogy a joganyag-nak történeti inductivitás mellett történt letárgyalása után ugyanaz a szerző ugyanabban a munkában commentárt is adjon. Ennek éppen az volna az eredménye, hogy a könyvben nem tudnánk eligazodni.

Úgy mint a matematikában a számtani műveleteknek

¹ Mint *Schwarz*: Magánjogunk felépítése cz. értekezésében mondja.

² Új irányok a magánjogban című nagybecsű értekezésében.

³ Ha így járunk el, akkor nem jutunk soha abba a helyzetbe, amelybe még *Jhering* is jutott (*Passive Wirkungen d. Rechte*. Gerber: *Jahrbücher* X. 404. l.), hogy a saját maga által felállított elvre nézve be kellett ismernie, hogy az csak később s részletenkint ment át tudatába.

más műveletekben meg van a próbája, úgy kell, hogy a jogi szakoktatás terén inductiv történeti alapon tartott előadásainknak a seminariumi gyakorlatok próbáját képezzék. Nem a jogi munkákban¹ kell tehát mindkét módszernek érvényesülnie, hanem egyedül a tanításban. Az irodalmi munkák használhatóságát az egységes módszer s rendszer biztosítja, ha tehát egy műben két módszer, sőt két rendszer is érvényesül, ez használhatatlanná teszi azt.

Azt, hogy az ifjuság a törvénykönyvet kézbe vegye, csak az által érhetjük el, ha erre kényszerítjük, de nem úgy, hogy erről a kézbevételelről ismét csak a vizsgán szerzünk tudomást, hanem ha a törvénykönyvvel kezünkben a tanuló ifjussággal együtt dolgozunk. Erre pedig csak a kötelező seminariumok alkalmasak.

A hallgató csak úgy hallgathatja haszonnal az előadásokat, ha már előismeretekkel rendelkezik,² vagy ha az előadások inductiv módszer szerintiek s a hallgatót rávezetik arra, amit meg kell tanulnia. Az inductiv módszernek a deductiv felett éppen az az előnye, hogy nem a hallgató emlékező tehetségére, hanem annak gondolkozására épít.

A jogtanuló s az olvasó e tekintetben egyformán itélendő meg. De egészen más szempontból kell megítélni a gyakorlati jogászt, kinek gyakorlati használatára irt műben az inductio haszonnélkülinek nem mondható ugyan, aki részére irt kézi könyvben azonban e módszer mégsem alkalmazható, mert az ily olvasónak nincs meg az a türelme, amit a rávezetés igényel. Aki tehát egyes körülményeket ismervén átugorja azokat s így a fonalat elveszti.

A gyakorlat igényeinek kielégítésére tehát mindaddig, míg törvényeink a megszokást, s nem a logikai szükség-szerűséget tartják szem előtt, mindig más módszerü s így természetesen más rendszerü művek szükségesek. Ennek oka azonban a tényleges viszonyokban keresendő. A törvények egyes részeit a gyakorlati jogász jól ismeri, csak egyes szaka-

¹ Mint ezt *Schwarz*: Rendszer és kommentár címü (*Jogt. Közl.* 1903. 47. sz.) cikkében ajánlja.

² *Csorba Ferencz*: Jogi oktatásunk javításáról. (Budapesti Szemle 1896. évf.)

szok, vagy rendelkezésekre nézve kíván felvilágosítást, ezt pedig, miután a törvény rendszerét ismeri, a commentárban könnyebben meg tudja találni. Hogy ismét hasonlattal éljünk, olyan itt, mint a hegyre felkuszottt, aki nem tudja magát kellően tájékozni, de aki egy kis utbaigazítás után a legbiztosabban le tud ismét jönni.

III.

Nekünk magyaroknak a külföldön illetve német földön általánossá lett deductiv módszert elfogadni, illetve továbbra is követnünk, magyar nemzeti szempontból sem szabad. Ma már oda jutottunk, hogy alig van jogintézményünk, melynek történeti fejlődését egész napjainkig ki lehetne mutatni. Mind-egyiknél a hazai történelmen végig jöve egyszerre egy nagy szakadék elé jutunk, melynek nincs sehol áthidalása a jelenhez, az érvényes joghoz.

Bármily furcsának hangzik, mégis kimondom, hogy ebben nagy szerepet játszik a deductiv módszer, mely csak általános elveket ismer, s ez elveket legtöbbször kölcsön kéri. Nem vigasz e tekintetben, hogy ez a kölcsönzés minden nép történetében feltalálható, a német népnél is, mely az ujkor elején fordult a római joghoz s ennek intézményeit átültette. Nem vigasz a német példa, mert a német népnek hatatalmas nemzeti sajátságainál fogva sikerült a jogtudósok rá erőszakolta jogelvek daczára is nemzeti alapon jogát tovább fejleszteni. Ez nekünk sohasem sikerülhet, mert népünk nem rendelkezik a jogi műveltséggel, melyet az olyan intézményeknek, mint pl. a telekkönyvnek lépésről-lépésre való ki-fejlesztése a népbe okvetlen belenevel.

Magyar államiságunk fentartásának egyik leghatalmasabb eszköze, a két századig tartott széthuzás után a jognak az egysége, melyet örök dicsőséget érdemlő nagy *Werbőczynk* Hármaskönyve biztosított. A szomorú idők e fényes tanúsága legalább annyira kell, hogy tanítson, hogy magánjogunknak azon intézményeit, melyeknek a nép felfogásában meg van a gyökere, tovább fejleszszük, s elveszni ne hagyjuk.

De erre nem elegendő most már a régi jogintézmények

történelmi alapon való fejlesztése; ma már a fejlődés ezen nagy megszakadása után legalább a joggal foglalkozókkal kell megértetni a történelmi fejlődés szükségét. A magánjogi intézmények egységességének s történelmi alapon való fejlődésének nagyobb a jelentősége a közjogi intézményeknél is, mert a magánjog intézményeit folyton igénybe vesszük, azokkal nap-nap mellett élünk, a közjogi intézmények hatása általánosabb ugyan, de sokkal csekélyebb.

Az életviszonyoknak is, az életcéloknak, az emberek természetének is van oly jellege, melyet nemzetinek szoktunk nevezni, s mindezeknek a jogintézmények fejlesztésében még sem tulajdonítottunk jelentőséget. Nem csak forgalmi jogintézményeink, hanem az ingatlanokkal összefüggők is nemzetköziek, vagy jobban mondva jellegnélküliek, idegenek.

Ezért a jogfejlődés alapjára kell visszatérnünk a tárgyalási módnál úgy, mint a törvények készítésénél is. Az a körülmény, hogy «napjaink törvényei modern nyelven, könnyen és biztosan megállapítható szövegezéssel szólnak hozzánk, saját körünk életviszonyait szabályozzák, saját korunk jogeszméit valósítják meg», s hogy «e törvények mind gyorsabban váltják fel egymást»,¹ nem szolgálhat okul arra, hogy az inductiv módszert mellőzzük, mert a jogtárgyalás célja a viszonyokon épülő, ezeknek megfelelő jogot megismertetni, ha kell a tételes jog bírálata közben. A jogtanítás célja a jogszabályokban előállott változás külső, de különösen belső okaira is rámutatni. Ha jogi munkáink ezt a feladatot kellően teljesíteni fogják, akkor válik jogunk igazán nemzetivé. Azért minden tudományos munkának a jogintézmények nemzeti fejlődését is be kell mutatnia, s minden jogintézmény tárgyalásánál sajátos, a többi nemzettel eltérő műveltségi, gazdasági viszonyainkra is tekintettel kell lenni. Ez egyuttal az oka annak is, hogy az általános tudományos elvek alapján helyesnek vallott inductiv történeti módszert hazai jogviszonyainkra való tekintettel különösen követendőnek valljuk.

A jogintézmények multjának ismerete megtanít a mult-

¹ Schwarz: Rendszer és kommentár. (Fogt. Közl. 1902. 51. sz.)

nak tiszfelétére, amire oly nagy szükségünk van. Hiszen az élő jogintézmények hatásai nem mulhátanak el máról holnapra; pusztán azért, mert a törvényhozó új szabályt alkot. Annak hatása érezhető lesz továbbra is, ez a hatás a történelmi hagyomány, a történelem tekintélye. Ezért tehát nem tekinthetjük divatnak a módszer s az ennek megfelelő rendszer kérdését, hanem úgy tudományos, mint nemzeti, gyakorlati szempontból a leglényegesebb kérdések egyikének.

